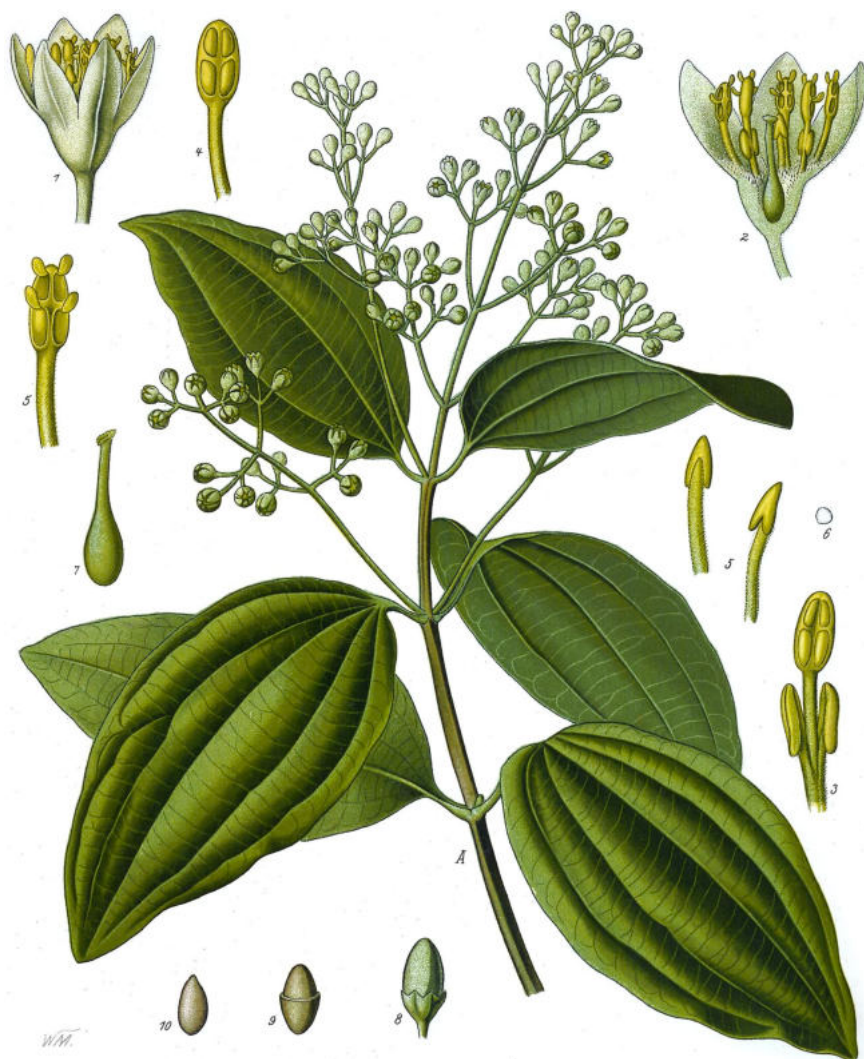
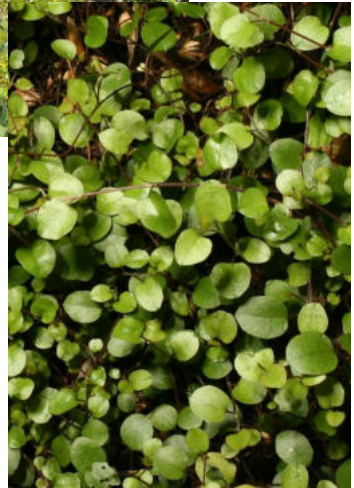

De Vrienden van de Plantentuin Gent

Muehlenbeckia axillaris fagg kosciuszko

De Vrienden van de Plantentuin Gent

In dit nummer:

2

Redactioneel

5

De koloniale erfenis van planten

15

De klaverzuringfamilie

20

Muehlenbeckia axillaris

28

Plantenreis Wageningen

45

Themarondleidingen

48

Agenda

Beste Vrienden en andere lezers...

Deze zomer betekende voor een tuinier eigenlijk “verloren tijd”, want veel van het normale werk kon niet doorgaan. En mag ik het daarbij weer eventjes weer over het weer hebben?

Die droge hitte heeft in onze Plantentuin minder schade toegebracht dan verwacht, en wellicht is dat te “danken” aan eerdere schade die tijdens de voorbije jaren werd opgelopen, waardoor sommige planten het hebben begeven of ze werden verplaatst naar meer schaduwrijke plekjes...

In onze thuishuin was er na een weekje vakantie best wel droogtestress vast te stellen bij heel wat planten, zelfs bij de planten die in de schaduw groeien. 's Morgens is het gras helemaal droog, geen druppeltje dauw te bespeuren. Help! En toch zijn er ook planten die onverwacht de droogte zeer goed verdragen, onbegrijpelijk.

Voor de Plantentuin ben ik nu bezig met het invullen van geaccepteerde namen van plantensoorten, die we als zaden hebben ontvangen in de voorbije 50+ jaren. Een serieus werkje, we bezitten nu een kleine 40 000 stalen van zaden van ongeveer 16 000 soorten. Dit lijkt veel, maar eigenlijk stelt dat aantal soorten maar 5 % van alle bekende soorten Bloemplanten voor... Vooral de tropische soorten ontbreken, en dat heeft te maken met het geringe aantal plantentuinen in de tropen, en ook wel de logistieke en administratieve problemen die bij het verzamelen in de tropen opduiken.

In dit nummer vindt u naast enkele zeer lezenswaardige klassiekers ook een bijzonder interessant verslag van een “Verleden Week” die een aantal studenten uit de afdeling Geschiedenis hebben doorgebracht in onze Plantentuin. Ze hadden daarbij veel aandacht voor de naamgeving van planten,

en de (koloniale) ontstaansgeschiedenis van de namen van talrijke tropische planten.

Wat me vaak opvalt is dat in “het nieuws” heel weinig over planten verschijnt. Daarom heb ik een poging gedaan om een opsomming te geven van dergelijke nieuwsitems waarin het woord “planten” voorkomt. Lees maar even goed mee!

“Spontane duinvorming beschermt kust tussen Raversijde en Mid-
delkerke tegen zand en storm”

“Arboretum Kalmthout eert Sloveense ‘plantenvrouw’ Jelena De Bel-
der met themawandelingen”

“Steeds meer zeevissen via Schelde en Durme naar overstromingsge-
bied Hamme: we vingen al zeetong en zeebaars” (sic)

“Gemeente Pelt start proefproject met herbiciden om Japanse dui-
zendknoop te bestrijden nadat andere methoden mislukten”

“Brussel en Leuven planten Meyboom voor 17 uur, traditie en rivali-
teit blijven leven”

“Politie ontdekt cannabisplantage in handelspand in Tessenderlo-
Ham: 1 verdachte aangehouden”

“Stad Brussel wil Nieuwe Graanmarkt vrouwvriendelijker maken”
(sic)

“Lichtvervuiling doet planten in stad weken langer groeien dan op
platteland”

“Bedreigde zwarte neushoorns overgebracht van Zuid-Afrika naar
Mozambique: hopelijk planten ze zichzelf snel voort” (sic)

“Middeleeuwse ruïnes Ename opnieuw bedekt met aarde om afbrok-
keling en overwoekering te voorkomen” (sic)

“Vrijwilligers bestrijden reuzenbalsemien in Asse: invasieve plantensoort die alles overwoekert”

“Mechelse metalband PoTHAmus geeft optreden in Plantentuin van Meise”

“Stompneusaapjes komen aan in Pairi Daiza: hopelijk planten ze zich voort” (sic)

“Droogte lokt ringslangen naar tuinen”

“Bree voert reglement in om paarden beter te beschermen tegen giftige bomen: bomen worden vervangen door veilige soorten”

“Waarom een paasbloem niet overal in Vlaanderen dezelfde plant is”

Zo krijgen we toch nog een biodiversiteit van berichten samen, door gewoon het woord “planten” in te tikken...

*Uw redacteur,
Paul Goetghebeur*

P.S.

Tot mijn grote ontzetting is in het vorige nummer het artikeltje over de fietswandeling niet opgenomen, en dat is mijn schuld, mijn grote schuld. Het was helemaal afgewerkt, maar ik heb het vergeten door te sturen naar onze lay-out processor.

Omdat dit nummer wellicht maar pas na 15 september in uw brievenbus zal vallen is deze actie niet meer uitvoerbaar. Daarom heb ik de beslissing genomen om deze fietstocht uit te stellen naar volgend jaar, misschien kan dat in de lente doorgaan, wie weet?

Nogmaals, mijn welgemeende verontschuldiging voor deze fout!

De koloniale erfenis van planten:

inzichten uit een projectweek in de Plantentuin

*Disclaimer: deze tekst is een samenvatting van de nota
“Suggesties vanuit het atelier ‘Decolonize the Botanical Garden’”
geschreven door studenten en medewerkers van de opleiding Geschiedenis
tijdens de ‘Verleden Week’.*

*De voorbeelden op het einde zijn bijna letterlijk overgenomen,
mits enkele correcties. Veel dank aan betrokken medewerkers en studenten
voor deze boeiende week.*

Van 31 maart tot 4 april vond in de Plantentuin een bijzondere projectweek plaats: “*Decolonize the Botanical Garden*”. Studenten en medewerkers van de opleiding Geschiedenis (UGent) gingen samen met het Plantentuinteam aan de slag rond een actueel thema: hoe is de plantkunde historisch verweven met koloniale en imperiale projecten?

Door kritisch te kijken naar deze erfenis, kunnen we de waardevolle en constructieve bijdragen van de botanische wetenschap beter begrijpen én sterker uitdragen naar een breed publiek.

Tijdens de week deden de studenten literatuuronderzoek, spraken zij met personeel van de Plantentuin en de gidsenwerking, bezochten

het herbarium en de levende collecties, en interviewden zij Godfrey Ruyonga, directeur van de Tooro Botanical Garden in Oeganda.

Het eindresultaat was een nota met aanbevelingen vanuit een historisch perspectief. Daarbij lag de focus op naamgeving, de meervoudige geschiedenissen van de Plantentuin en plantkunde, en de rol van machtsverhoudingen. Deze inzichten bieden inspiratie om de rijke collectie van de Plantentuin in de toekomst nog inclusiever en contextbewuster te presenteren.

NAAMGEVING

Naamgeving als venster op de geschiedenis

Tijdens de projectweek stond de naamgeving van planten centraal als ingang tot de koloniale en imperiale geschiedenis van de plantkunde. Het huidige, wereldwijd gebruikte systeem gaat terug op de 18de-eeuwse Zweedse natuurhistoricus Carl Linnaeus. Zijn classificatiemethode bracht orde en standaardisatie, maar werd ook ontwikkeld binnen een breder Verlichtingsdenken waarin kennis diende om de natuur – en indirect ook mensen – te controleren. Linnaeus paste zijn hiërarchisch systeem niet alleen toe op dieren, planten en mineralen, maar ook op mensen, waarin hij bij *Homo sapiens* vier variëteiten onderscheidde: als eerste (*alfa*) de Amerikaanse, als tweede (*beta*) de Europese, als derde (*gamma*) de Aziatische, en als vierde (*delta*) de Afrikaanse variëteit.

De schaduwzijde van gestandaardiseerde kennis

Het voordeel van wetenschappelijke naamgeving is de internationale uniformiteit, maar tegelijk kan zij lokale namen en kennis verdringen of onzichtbaar maken. In sommige gevallen gebeurde dat actief, bijvoorbeeld wanneer missionarissen namen verboden die naar “het kwade” verwezen. Ook werd lokale kennis over geneeskrachtige planten, zoals bv. bij malariamedicijnen gebaseerd op *Cinchona* of *Artemisia*, vaak overgenomen, gecommercialiseerd en wereldwijd verspreid zonder erkenning of voordeel voor de gemeenschappen van oorsprong – soms met ecologische schade tot gevolg.

Koloniale sporen in plantennamen

Plantennamen vertellen vaak wie betrokken was bij de introductie van soorten in de westerse wetenschap: van ontdekkingsreizigers tot plantagehouders, koloniale bestuurders en zelfs slavenhandelaars. Omdat veel namen werden toegekend als eerbetoon, kan kennis van deze achtergrond vandaag aanleiding geven tot debat. Het onderzoeken van de herkomst van namen helpt bezoekers om beter te begrijpen hoe botanische collecties tot stand kwamen en welke machtsverhoudingen daarbij een rol speelden.

Ruimere historische context voor de Plantentuin

De geschiedenis van de Plantentuin wordt, op de website, nu vooral verteld vanuit interne ontwikkelingen, zoals veranderingen in organisatie en infrastructuur. Een bredere blik – met aandacht voor sociale geschiedenis, werkverdeling, netwerken en de inbedding in

koloniale contexten – kan dat verhaal verrijken en bezoekers meer inzicht geven in de complexe erfenis van de plantkunde.

MACHTSVERHOUDINGEN

Van koloniale erfenis naar gelijkwaardige samenwerking

De historische invloed van koloniale en imperiale machtsverhoudingen op de plantkunde werkt in sommige opzichten nog steeds door. Zo verlopen samenwerkingen tussen instellingen in het Globale Noorden en Zuiden niet altijd op gelijke voet. Volgens Godfrey Ruyonga, directeur van de Tooro Botanical Garden in Oeganda, krijgen vaak de prioriteiten en experts van noordelijke partners voorrang, terwijl duurzame samenwerking juist gebaat is bij het versterken van de capaciteit in landen waar de planten van oorsprong zijn.

Meer ruimte voor lokale kennis

Veel waardevolle gegevens over planten – zoals lokale namen, gebruikswijzen en vindplaatsen – komen in huidige botanische databanken amper of niet aan bod. Hierdoor gaat betekenisvolle informatie verloren. Door die gegevens structureel te registreren en uit te wisselen, kan de zichtbaarheid van lokale kennis vergroot worden. Ook historische koloniale bronnen kunnen hierbij nuttig zijn, bijvoorbeeld voor het terugvinden van verdrongen namen en gebruiken.

Planten als verhalenvertellers

Specifieke plantensoorten bieden een tastbaar aanknopingspunt om bezoekers te laten kennismaken met de koloniale context waarin botanische kennis is ontstaan, én met wat kolonialisme heeft uitgewist. Casussen kunnen dienen voor rondleidingen, informatieborden of QR-codes. Zo krijgen bezoekers naast de wetenschappelijke ook de historische, culturele en medicinale betekenis van planten mee.

Verbreden van het perspectief

Het zichtbaar maken van koloniale sporen in de plantkunde kan verbonden worden met actuele thema's zoals klimaatverandering, globalisering, migratie en biodiversiteit. Daarbij is het waardevol om aan te sluiten bij internationale voorbeelden, zoals de toevoeging van lokale namen aan plantlabeling in de plantentuin van Oeganda. Zoals hier, waar de Nederlandse (dus = lokale) namen worden bijgevoegd op het label, indien ze beschikbaar zijn...

Samenwerking en kennisuitwisseling

Om deze verhalen duurzaam te verankeren, kan de samenwerking tussen de Plantentuin en de UGent verder worden versterkt. Historische vormingstrajecten voor gidsen, gezamenlijke onderzoeksprojecten en banden met het GUM bieden kansen om botanische kennis te verrijken met inzichten uit de geschiedwetenschap. Zo ontstaat een interdisciplinair netwerk dat het verleden niet alleen zichtbaar maakt, maar ook gebruikt om de maatschappelijke rol van de plantentuin in de toekomst te versterken.

VOORBEELDEN

Vanilla planifolia (Victoriaserre)

Vanille vindt zijn herkomst in Centraal-Amerika. Meso-Amerikaanse volkeren, zoals de Totonacs, Maya's en Mazateken en Chinanteken, maakten gebruik van de plant voor verschillende doeleinden. Medicinaal ingezet tegen maagklachten en voor ontgiftig, ver-

koudheid en erectiestoornissen, ritueel gebruik en als smaakstof in dranken zoals het Meso-Amerikaanse *xocoatl* ("chocolade").

Na Spaanse veroveringen in de 16e eeuw begon vanille in de wereldhandel te circuleren. In 1721 werd vanille via Spanje naar Europa gebracht om het daar te proberen cultiveren. Die teelt verliep moeizaam door de afwezigheid van specifieke bestuivers (zoals de *Melipona*-bij), tot Edmond Albius, een jonge slaafgemaakte man in Réunion, een handbestuivings-techniek voor deze plant ontwikkelde in 1829. Deze doorbraak maakte commerciële productie van vanille rendabel buiten het herkomstgebied, zoals in Madagaskar, de Comoren en Indonesië.

Vanilla planifolia Andr.
NEOTTIOIDEAE

Hevea brasiliensis (Tropische kas)

Hevea brasiliensis, of Para-rubberboom, is een tropische boom uit het Amazonewoud. Het melksap van deze boom is een bron van natuurrubber. Via een insnijding tot aan de bast wordt latex afgetapt. De bevolking in Amazonewoud gaf deze boom de naam *cahuchu* (waarvan: *caoutchouc*), “wenende boom”. Ze maakten er gebruik van om gebruiksvoorwerpen en gereedschap waterdicht en steviger te maken, wondebehandeling, en voetbal.

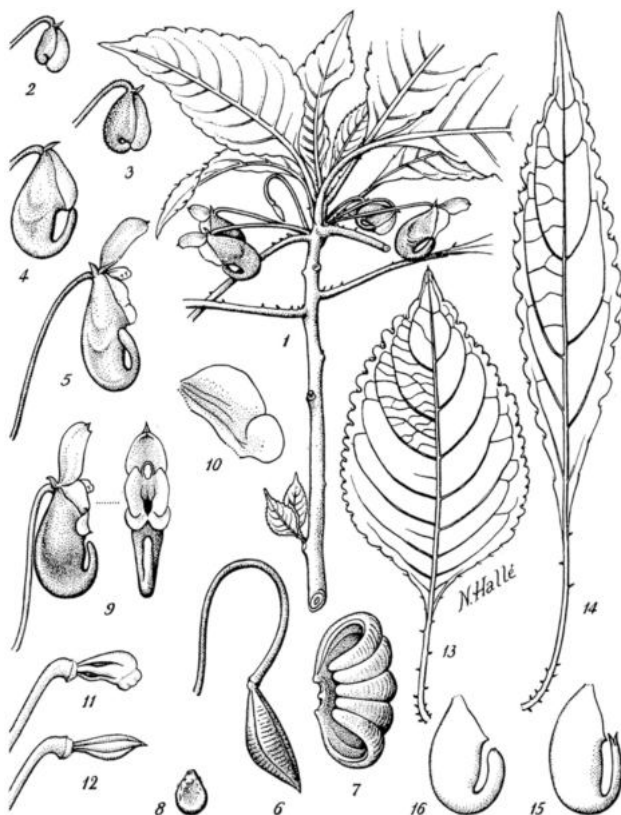

In de 19e eeuw bracht de rubberproductie grote rijkdom in de Braziliaanse steden Belém en Manaus. De biopiraat Henry Wickham bracht 70 000 zaden over naar de Royal Botanic Gardens, Kew (Verenigd Koninkrijk), waar 2700 zaden konden kiemen. Zo slaagden Britse plantentelers erin de bomen ook elders te cultiveren. Rubber werd een belangrijk product voor de 19e-eeuwse Industriële Revolutie. Hoewel Belgische kolonisten *Hevea* ook in koloniaal Congo introduceerden, domineerde een andere, inheemse tropische soort, *Landolphia owariensis*, daar de rubber economie. Deze grootschalige exploitatie van rubber ging gepaard met mensonterende en dodelijke arbeidsomstandigheden. Momenteel bevinden de belangrijkste productiecentra van Para-rubber zich in Zuid- en Zuidoost-Azië.

Impatiens niamniamensis (Subtropische kas)

Het oorsprongsgebied van de *Impatiens niamniamensis* ligt in Centraal-Afrika. De naam combineert *impatiens* (“niet duldend”, omwille

van de rijpe vruchten die bij aanraking openspringen) met een onomatopeïsch “niam-niam” (“in het land van de niam-niam”). Deze term komt namelijk voor in 19^e eeuwse Europese koloniale reisverslagen opgenomen in een context van stereotypering en geruchten over kannibalisme tussen de Azande en naburige, soms overwonnen, bevolkingsgroepen.

De bladeren van deze plant kunnen voor consumptie gekookt worden als groente, en zijn een traditioneel middel tegen hartproblemen en bepaalde kwalen veroorzaakt door geesten.

Eichhornia crassipes (Victoriaserre)

Eichhornia crassipes alias Waterhyacint is afkomstig uit tropisch Zuid-Amerika en werd in de late 19e eeuw door verschillende koloniale mogendheden geïntroduceerd in Afrika. Hier bestaan verschillende verhalen over. Zo zou de plant naar Congo-Vrijstaat (1885-1908) zijn overgebracht (als zaad uit de plantentuin van Rio de Janeiro?) door de Belgische missionaris Justin Gillet in de door-hem-opgerichte plantentuin van Kisantu, waar de Waterhyacint werd gecultiveerd als sierplant tussen 1893-1943. In de daaropvolgende decennia kon de plant zich snel verspreiden in het Congobekken. Dit had desastreuze gevolgen op zowel economisch als ecologisch vlak. De invasieve exoot zorgde namelijk voor de verstopping van regionale waterwegen waardoor er problemen ontstonden voor de scheepvaart, visvangst en landbouw, maar ook voor de biodiversiteit.

Het Belgisch koloniale bestuur heeft een paar vergeefse pogingen ondernomen om de verspreiding van de exoot tegen te gaan wanneer deze nadelig werd voor de kolonie. Toen de Waterhyacint bijvoorbeeld in 1955 de route tussen Leopoldville en Stanleyville blokkeerde, trachtte ze tevergeefs met verschillende bestrijdingsmethoden zoals chemische sprays en speciale boten de hyacint te stoppen. Tot op de dag van vandaag bevindt de invasieve exoot zich nog steeds in het Congobekken als een herinnering aan de Belgische koloniale aanwezigheid.

Deze soort wordt momenteel opgenomen in het genus *Pontederia* als *Pontederia crassipes*.

Cinnamomum verum (Subtropische kas)

Cinnamomum verum, of Ceylonkaneel, komt uit Zuid-India en het nabijgelegen eiland Sri Lanka. De toevoeging *verum* (“echt”) benadrukt haar geprivilegieerde status, die ook in handelswaarde tot uiting is gekomen. In 1505 maakten Portugese kolonisten Sri Lankanen tot slaaf om kaneel te oogsten en verscheepten tonnen naar Europa. De Vereenigde Oost-Indische Compagnie (VOC) nam in 1658 de

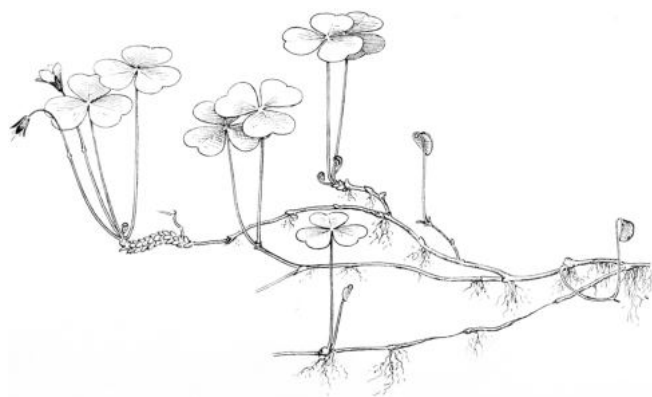
macht over en legde kaneelplantages aan, waarvoor ze de wilde bossen in de omgeving opofferden.

De koning van een koninkrijk in Sri Lanka genaamd Kandy had een heel nadelig verdrag met de VOC gesloten, en zocht bijstand van de Britten. Die laatsten eisten daarvoor een monopolie op de kaneelhandel en de kust, waarna de VOC zich in 1796 terugtrok. (Hays, n.d.). De kaneelplantages bleven niettemin gekenmerkt door uitbuitende arbeidsomstandigheden.

Anderssoortige kaneel, zoals *Cinnamomum cassia* (= *Cinnamomum burmanni*) en *Cinnamomum loureiroi* maakten al veel eerder deel uit van verstrekkende handelsstromen tot in het oude Egypte toe (2e millennium v.C.). Deze planten leenden zich tot gebruik bij lichaamsbalseming, culinaire gerechten en dranken, en medicinaal bij o.m. spijsvertering, keelpijn en als afrodisiacum.

Kenneth Bauters

de klaverzuringfamilie

Wie geluk zoekt, hoeft niet ver te gaan, soms groeit het letterlijk aan je voeten.

Ik zag daarnet de eerste gele bloemetjes van de gehoornde klaverzuring (*Oxalis corniculata*), tussen de terrastegels verschijnen en, inderdaad, ik werd overstelpt door een instant geluksgevoel!

Klaverzuring (*Oxalis*) wordt vaak verward met het zeldzame klavertjevier (de vlinderbloemige *Trifolium repens*, met uitzonderlijk vier deelblaadjes), dat in verschillende culturen symbool staat voor geluk en fortuin. Vooral in Duitsland en Oostenrijk wordt *Oxalis tetraphylla* rond Nieuwjaar veelvuldig als “geluksplantje” verkocht. Deze kleine geluksbrenger behoort echter tot de Oxalidaceae, een plantenfamilie die meer te bieden heeft dan je op het eerste gezicht zou denken. Van

de fris-zure smaak van klaverzuring (*Oxalis*) tot de tropische ster-
vrucht (*Averrhoa carambola*) en de knolletjes van oca (*Oxalis tuberosa*),
deze planten verrassen in keuken, tuin én natuur. Ze verdienen echt
wel meer dan alleen een bijrol als ‘nepklavertje’.

De familie Oxalidaceae omvat tweezaadlobbige, meestal vaste
planten. Hun bloemen zijn meestal radiaal symmetrisch, met vijf
losse of aan de basis vergroeide kelkblaadjes en vijf losse of aan de
basis vergroeide kroonblaadjes die kunnen variëren van wit en geel
tot roze en paars. De bloemen hebben twee kringen van vijf meel-
draden met aan de basis vergroeide helmraden en helmhokken die
in de lengte weer uit elkaar gaan. Het bovenstandig vruchtbeginsel is
vijfhokkig en er zijn ook vijf stijlen aanwezig. Opmerkelijk bij veel
soorten is het voorkomen van heterotristylie, waarbij de stijlen in drie
verschillende lengtes voorkomen, kort, middellang en lang. Ook de
meeldraden verschillen dan in lengte, wat verband houdt met de be-
stuivingsbiologie.

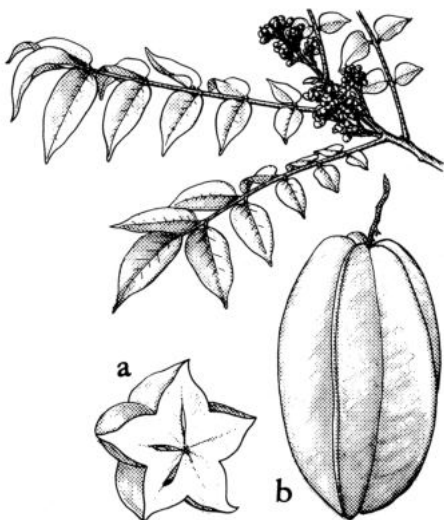
De familie vertoont ondergronds flink wat diversiteit – bollen,
knollen, penwortels, rizomen,... en ook qua bladvormen vind je er
wel wat variatie. De bladeren zijn ofwel palmaat (zoals de vingers aan
een handpalm) met 3 tot veel deelbladeren, ofwel veervormig samen-
gesteld. De meest opvallende eigenschap van deze deelbladeren is
echter hun vermogen om te bewegen: veel soorten vertonen nyctinas-
tie, een verschijnsel waarbij de bladeren zich bij zonsondergang (of
sommige ook bij aanraking) sluiten en bij zonsopgang weer openen.
Dit mechanisme heeft verschillende ecologische voordelen. Wanneer
de temperatuur daalt, kan vorst de tere bladcellen beschadigen, door
de bladeren te sluiten, verminderen de planten het warmteverlies,
waardoor de kans op bevriezing afneemt. In droge gebieden of peri-
odes met weinig dauw kan het sluiten van de bladeren helpen om

transpiratie 's nachts te verminderen, wat uitdroging voorkomt. Sommige onderzoekers vermoeden bovendien dat nyctinastie ook een rol speelt bij het afschrikken van nachtelijke planteneters. Gesloten bladeren kunnen minder aantrekkelijk lijken of moeilijker toegankelijk zijn voor insecten en andere herbivoren.

Nyctinastie wordt aangestuurd door een combinatie van interne biologische ritmes en externe prikkels zoals licht en temperatuur. De bewegingen worden mogelijk gemaakt door speciale cellen in de pulvinus, een verdikking aan de basis van het bladsteel, die via waterdruk de deelbladeren laat kantelen.

De klaverzuringfamilie komt op alle continenten voor, behalve op Antarctica. Haar grootste diversiteit ligt in Zuid-Amerika en Afrika, waar de planten zowel in tropische als in warmtematigde klimaten floreren. In Zuid-Amerika vind je de grootste variatie aan *Oxalis*-soorten, waaronder het eetbare knolgewas oca (*Oxalis tuberosa*), Zuid-Afrika herbergt veel endemische soorten, met een opmerkelijke diversiteit aan groeiwijzen, van kruidachtige bodembedekkers tot kleine struiken. In Europa & Noord-Amerika komen vooral *Oxalis*-soorten voor die zich via menselijke activiteit verspreid hebben, zoals de gehoornde klaverzuring (*Oxalis corniculata*), een veelvoorkomend “onkruid” in tuinen en tussen stoeptegels. In België is er maar één echt inheemse soort, de witte klaverzuring (*Oxalis acetosella*), een soort die vooral groeit in loofbossen op leem- en zandleembodems.

Niet alleen botanici waarderen de Oxalidaceae, ook in de keuken spelen ze een rol. De hierboven genoemde oca (*Oxalis tuberosa*) is een belangrijk voedselgewas in de Andes, met knollen met een fris-zure smaak. Ze worden lokaal gegeten, bv. als alternatief voor aardappels. De uit Java en Sulawesi afkomstige stervrucht of carambola (*Averrhoa carambola*) is ondertussen ook bij ons ingeburgerd. De vruchten met

hun opvallende stervormige dwarsdoorsnede en sappige, lichtzure smaak worden graag gebruikt als decoratie op fruittaartjes en vooral in exotische vruchtensappen zien we deze vrucht vaak opduiken. Je kan deze plant in de tropische serre in levende lijve gaan bekijken!

De nauw verwante *Averrhoa bilimbi* is een minder bekende tropische vrucht die wat zuurder smaakt en die vaak wordt gebruikt in chutneys en curries.

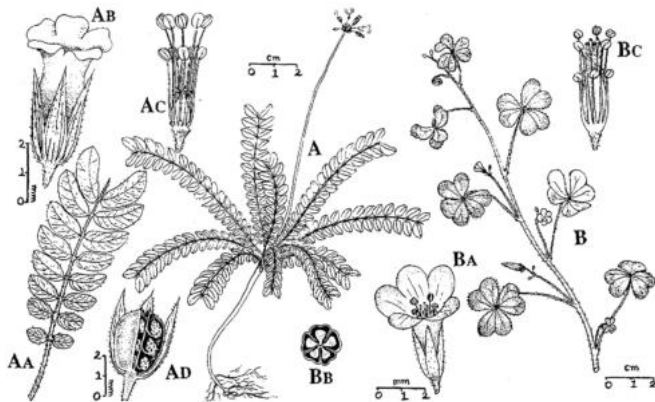
In de volksgeneeskunde werden *Oxalis*-blaadjes gebruikt als natuurlijke dorstlesser en als remedie tegen scheurbuik vanwege hun vitamine C-gehalte. Vandaag de dag zijn ze populair in de gastronomie, waar ze door topchefs worden gebruikt om gerechten een frisse, citroenachtige toets te geven.

De zure smaak van deze planten komt door oxaalzuur, een stof die in hogere concentraties schadelijk kan zijn voor mensen met nierproblemen, maar in kleine hoeveelheden een verfrissend aroma geeft.

Ik las ergens dat oxaalzuur bovendien gebruikt wordt in de bestrijding van de varroamijt (*Varroa destructor*), een van de grote bedreigingen van de honingbijen.

De planten uit de klaverzuringfamilie hebben diverse manieren om hun overleving te verzekeren. Veel *Oxalis*-soorten hebben explosieve doosvruchtjes die de zaden met kracht wegschieten. Je kan dit op een warme zomerdag proberen waarnemen bij stijve klaverzuring (*Oxalis stricta*) of bij gehoornde klaverzuring (*Oxalis corniculata*) die je ongetwijfeld zonder al te veel moeite ergens in je buurt zal vinden.

Tropische soorten zoals de stervrucht (*Averrhoa carambola*) vertrouwen op dieren die hun vruchten eten en de zaden via hun ontlasting elders verspreiden. Naast zaadverspreiding kunnen sommige *Oxalis*-soorten zich (zéér goed!) vegetatief verspreiden via ondergrondse knollen of uitlopers, wat hen een voorsprong geeft in stabiele habitats maar wat hen ook weinig geliefd maakt bij strengere tuiniers.

De klaverzuringfamilie omvat vijf genera, waarvan het eerder genoemde *Oxalis* met 582 soorten en *Averrhoa* met de twee soorten vruchten de bekendste zijn. Daarnaast telt het genus *Biophytum* met kleine, kruidachtige planten die wel wat op miniatuurpalmpjes lijken een 80-tal soorten. *Dapania* met drie soorten en *Sarcotheca* met twaalf soorten zijn minder bekende genera met een beperkte verspreiding in paleotropische regio's.

Of ze nu als geluksbrenger, voedselbron of botanische curiositeit worden bekeken, deze familie is het waard om er even bij stil te staan.

Kristel Keppens

Muehlenbeckia axillaris

Inleiding

Naar aanleiding van de vijftigste “Plant van de Maand” is de vorige keer (in het eerste nummer van dit jaar) de keuze gevallen op een bijzonder opvallende plant, een flinke struik met grote bladeren en grote, felgekleurde bloemen.

Wel, voor deze éénenvijftigste aflevering is een klein struikje met kleine blaadjes en kleine, onopvallende bloemetjes gekozen. Maar de vruchten, of eerder de “versieringen” van de vruchten zijn daarentegen wel opvallend!

De orde Caryophyllales

Deze Anjer-orde is merkwaardig opgebouwd. Ze omvat naast de Anjerfamilie (Caryophyllaceae) en haar ongeveer 30 nauw verwante families ook nog twee bijzondere, aparte takken die wellicht niet heel nauw verwant zijn. Vooreerst is er de tak met de Zonnedauwfamilie (Droseraceae) en haar vier verwante families. En ten tweede is er de tak met de Duizendknoopfamilie (Polygonaceae) en haar drie verwante families.

De Anjerorde *sensu stricto* (dus zonder die twee aparte takjes) is bijzonder stevig gekarakteriseerd, zowel micromorfologisch, biochemisch als genetisch. Ze stond trouwens lange tijd bekend onder de oude, beschrijvende naam Centrospermae (= met centraal in de

vrucht geplaatste zaden). De “crown-group” van deze orde wordt gevormd door de Cactusfamilie (Cactaceae) en haar nauwe verwanten!

De twee aparte takjes bezitten wellicht al deze eigenschappen niet, en hun affiniteiten met de Anjerorde *sensu stricto* zijn daarom voorlopig slechts als mogelijk te beschouwen.

De familie Polygonaceae

De Duizendknoopfamilie kennen we, zoals veel andere families, slechts door enkele kruidachtige genera uit de gematigde gebieden, maar eigenlijk biedt ze veel meer variatie. In tropische gebieden wordt ze vooral vertegenwoordigd door (grote) bomen en struiken, in woestijngebieden door doornige struiken...

In deze strikt monofyletische familie worden nu 56 genera erkend, waarvan 36 genera met 1, 2 of 3 soorten. Van de grotere genera zijn vooral *Eriogonum* (253 soorten), Zuring (*Rumex*, 193 soorten), *Coccoloba* (175 soorten), Duizendknoop (*Polygonum*, 163 soorten), en *Persicaria* (132 soorten) behoorlijk soortenrijk.

Hoe kunnen we dan deze familie herkennen?

Vooreerst is er de ocrea, een bijzondere vergroeiing van de twee stipulen rond elke knoop van de stengel. Deze is maar afwezig bij enkele genera van de crown-group. Daarnaast is het bijzonder kenmerkende vruchtje dat meestal driekantig is of soms lensvormig, met daarin één enkel zaad. Vaak is deze vrucht omgeven door (enkele van) de perianthdelen die mee uitgroeien met de vrucht.

De onderfamilie Polygonoideae

Momenteel wordt de familie verdeeld in twee onderfamilies, de Polygonoideae en de Eriogonoideae.

De eerste onderfamilie omvat alle ons bekende genera (plus *Muehlenbeckia* en nog vele andere), terwijl in de tweede onderfamilie naast *Eriogonum* (ons bekend van op de rotstuin) de meeste tropische genera zijn ondergebracht, zoals *Coccoloba* (ons bekend vanuit de tropische kas).

In de literatuur vind ik relatief weinig gegevens over de morfologische herkenbaarheid van en/of over het onderscheid tussen beide onderfamilies. De Polygonoideae bezitten een ocrea onder diverse vormen, een knopige stengel, bloemen niet ingesloten door een involucre, nootjes lensvormig of driekantig, zaden met endosperm gaaf of gelobd maar niet ruminaat.

De Polygonoideae worden nu onderverdeeld over 7 tribus, waarvan de grootste, de Polygoneae die is waarin ons genus zich bevindt.

De tribus Polygoneae

De beschrijving van deze tribus bij Sanchez et al (2011) geeft goed weer hoe variabel de planten in deze (omvangrijke) tribus zijn... Hier volgt een (ingekorte) vertaling:

“Eenjarige of doorlevende kruiden, dwergstruiken, struiken, klimmers of lianen, zelden droogtetolerant. Ocrea doorschijnend, perkamentachtig, membraneus of leerachtig. Bladeren breed; bladsteel soms met een extraflorale nectarklier (*Fallopia*, *Muehlenbeckia*, *Reynoutria*). Bloemen tweeslachtig, zelden eenslachtig; bloemdekblaadjes soms uitgroeiend, soms gekield of gevleugeld (*Fallopia*, *Reynoutria*); tepalen 4-5, spiralig geplaatst, met één enkele primaire nerf in de buitenste tepalen; nectarklieren bij het perianth of bij de meeldraden; meeldraden (6-) 8, helmraden afgeplat, verbreed of draadvormig; stamper met 2 of 3 vruchtbladen; stempels knopvormig of schildvormig. Nootjes lensvormig of driekantig, zonder vleugels of andere uitgroeiingen; embryo recht of gekromd, cotylen lijnvormig of lancetvormig.”

Volgens de meeste en ook de recente analyses is deze tribus opgebouwd uit drie takken, met name a) *Knorringia*, b) *Duma*, *Atraphaxis*,

Polygonum sensu stricto, en c) *Reynoutria*, *Fallopia*, *Muehlenbeckia*.

Dit derde groepje interesseert ons nu in het bijzonder, want daarin bevindt zich ons genus.

Zoals uit de voorgaande beschrijving blijkt zijn deze laatste drie genera goed gekarakteriseerd door de aanwezigheid van een extraflorale nectarklier op hun bladsteel.

Het genus Muehlenbeckia

In dit genus worden momenteel 27 soorten erkend, met een kenmerkend Gondwana-areaal in Nieuw-Guinea, Australië, Nieuw-Zeeland, en ook in Pacifisch Zuid-Amerika tot in Centraal-Amerika.

Het zijn (dwerg)struiken, die kunnen klimmen al leunend op andere planten en voorwerpen. De stengels zijn min of meer opgericht of liggend tot kruipend. De bladeren zijn meestal klein, ze staan verspreid, met een ocrea die soms blijft of soms snel verdwijnt. De bladsteel draagt aan de basis een extra-florale nectarklier. De bladschijf gaat van lijnvormig tot rond of driehoekig. De bloemgestellen zijn klein, en zijn opgebouwd uit 1-2(-5) kleine bloemen. Deze bloemen zijn meestal eenslachtig, maar ze kunnen beide samen met tweeslachtige bloemen voorkomen op één plant. Tepalen 5, aan de basis vergroeid, groenig van kleur.

Mannelijke bloemen bezitten 8-9 meeldraden en een rudimentaire stamper. Vrouwelijke bloemen vertonen rudimentaire meeldraden, en een stamper met drie stijlen, de basis van de tepalen groeit vlezig uit bij de vruchtzetting, en wordt dan wit tot paarsig of zwart. De vrucht wordt dan gedeeltelijk of volledig omsloten door de vlezig uitgegroeide tepalen, ze is zwart of donkerbruin, driekantig of bijna rolrond.

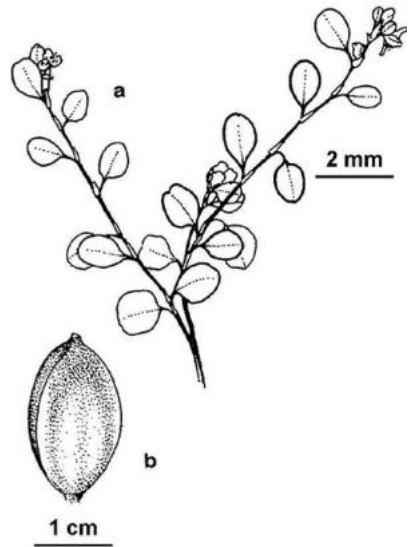
Dit genus dankt haar naam aan de Zwitserse botanicus Carl Meisner, die hiermee in 1841 Heinrich Gustav Mühlenbeck (1798-1845) wilde eren, omwille van zijn verdiensten in de plantkunde van de Elzas, de Vogezen, de Alpen, en Zwitserland.

De soort Muehlenbeckia axillaris

Dit is een dwergstruikje, met liggende stengels en zeer kleine, bijna ronde bladeren (tot maximaal 6 mm groot) op een korte bladsteel. Deze blaadjes zijn relatief dik, de nervatuur is aan de beide kanten onzichtbaar. Aan de onderzijde zijn met een loepe wel enkele putjes zichtbaar, wellicht zijn dit kliertjes. Haar areaal is ZO Australië & Tasmanië, en Nieuw-Zeeland.

Voor deze plant heb ik de volgende Nederlandse namen reeds aangetroffen op tinternet: Draadwijn, Mattenplant, Pohuehue, en zelfs Muehlenbeckia!

En daarbij is er wellicht een lichte verwarring opgetreden met een nauw verwante soort, *Muehlenbeckia complexa*. Deze plant is duidelijk groter en forser, met een bladsteel die meestal zo lang is als de tot 20 mm grote en dunne bladschijf, waarvan de nervatuur langs de onderzijde goed zichtbaar is. Ze heeft verder dicht en zeer kort behaarde jonge stengels, en is veel sterker kruipend en klimmend waardoor ze op korte tijd grote oppervlakten kan bedekken.

Maar in dit herfstseizoen zal onze plant vooral opvallen door de talrijke witte, vlezig uitgegroeide basissen van de tepalen, die de eigenlijke vrucht quasi helemaal bedekken.

U kan deze prachtige, fijne plant komen bewonderen in onze Mediterrane afdeling, in een van de centrale verhoogde bakken. Ook op de Rotstuin groeit deze soort, en wel op het hoogste punt van de hele rotstuin...

Literatuur

Burke J.M., Sanchez A., Kron K., Luckow M. (2010). Placing the woody tropical genera of Polygonaceae: a hypothesis of character evolution and phylogeny. *American Journal of Botany* 97(8): 1377-1390.

Desjardins S.D., Bailey J.P., Zhang B., Zhao K., Schwarzacher T. (2023). New insights into the phylogenetic relationships of Japanese knotweed (*Reynoutria japonica*) and allied taxa in subtribe Reynoutriinae (Polygonaceae). *Phytokeys* 220: 83-108.

Sanchez A., Schuster T.M., Burke J.A., Kron K.A. (2011). Taxonomy of Polygonaceae (Polygonaceae): a new tribal classification.

Sanchez A., Schuster T.M., Kron K.A. (2009). A large-scale phylogeny of Polygonaceae based on molecular data. *International Journal of Plant Science* 170(8): 1044-1055.

- Schuster T.M., Reveal J.L., Bayly M.J., Kron K.A. (2015). An updated molecular phylogeny of Polygonoideae (Polygonaceae): relationships of *Oxygonum*, *Pteroxygonum*, and *Rumex*, and a new circumscription of *Koenigia*. *Taxon* 64(6): 1188-1208.
- Schuster T.M., Setaro S.D., Kron K.A. (2013). Age estimates for the Buckwheat family Polygonaceae based on sequence data calibrated by fossils and with a focus on the amphi-pacific *Muehlenbeckia*. *PLoS ONE* 8(4): e61261. doi:10.1371/journal.pone.0061261
- Schuster T.M., Wilson K.L., Kron K.A. (2011). Phylogenetic relationships of *Muehlenbeckia*, *Fallopia*, and *Reynoutria* (Polygonaceae) investigated with chloroplast and nuclear sequence data. *International Journal of Plant Science* 172(8): 1953-1066.
- Zhang L.S., Chen C.L., Mao X.X., Liu J.Q. (2023). Phylogenomics and evolutionary diversification of the subfamily Polygonoideae. *Journal of Systematics and Evolution* 61(4): 587-598.

Paul Goetghebeur

Wageningen Nederland

Tuinreis van 29 mei tot 1 juni 2025

Hortus botanicus Leiden - Foto C. Vandewalle

Het Zwarte Goud en het Einde van de Wereld

Inderdaad, een ietwat vreemde titel voor een sfeerverslag van de geslaagde tuinreis naar Nederland. Een ernstiger alternatief is "Planten vervelen nooit". Blijven lezen dus om zowel de achtergrond van de titel als het citaat te plaatsen.

De avond voor het afreizen brengt het Nederlandse actualiteiten-programma Nieuwsuur een item over het gebruik van drones bij de gezondheidscontrole van planten. Onderzoek uitgevoerd door een team van de Wageningen University & Research (WUR), één van de beste universiteiten bij onze noorderburen. Wereldwijd gerenommeerd als “landbouwuniversiteit”, met als doel “To explore the potential of nature to improve the quality of life”. Nederland exporteerde in 2024 ter waarde van liefst 128,9 miljard euro aan landbouwgoederen. Met een handelsoverschot van Nederlandse landbouwproducten van 42,8 miljard euro. België staat hierbij als handelspartner op de tweede plaats met een export van 16 miljard en een import van 11,6 miljard euro.

Sierplanten staan in de exporttop op de tweede plaats, met een waarde van 11,9 miljard euro; na zuivel en eieren. Maar na de plofkoppen – symbool voor een opgefokte industrie – wordt er ook over plofplanten gesproken: een "plant die snel opgekweekt wordt met kunstmest en hormonen om een zo groot mogelijke omzet te behalen". Het kan nochtans anders, met behulp van het zwarte goud.

dag 1

Verborgene parel

Het zowat 200 jaar oude **Trompenburg Tuinen & Arboretum** verwelkomt de Vrienden als eerste halte met een frisberegende collectie. Maar niet de planten in deze "verborgene parel" van de havenstad Rotterdam zijn meteen het gespreksonderwerp, maar de groene flessenbodems die in een dubbele rij als borderrand worden gebruikt.

Het luchtige prieel met een treureik – *Quercus robur* ‘Pendula’ – als dak is een ongewoon mooie realisatie. Iets verder krijgt een gele hangbeuk – *Fagus sylvatica* ‘Aurea Pendula’ – onze aandacht door het hoge bijenbezoek. De nabije groene treurbeuk – *Fagus sylvatica* ‘Pendula’ – moet inzake schoonheid en karakter niet onderdoen. De meerstammige Koreaanse netelboom – *Celtis koraiensis* – vraagt om een nadere inkijk in zijn toch wel speciaal diep ingesneden bladtoppen.

Hoewel meerdere gasten met het tuinplan worstelen wordt een aarzelende oversteek gewaagd naar de Overtuin, een voedselbosconcept aan de overkant van de straat dat sinds 2018 groeiende is. Boeiend als experiment in dit groene museum van Rotterdam, niet overtuigend om zelf toe te passen.

"Een arboretum hoeft niet mooi te zijn"

Aan het **Belmonte Arboretum**, bij de Wageningse Berg, volgen we gids Theo Damen. In een vorig leven elektrotechnicus, inmiddels collectiebeheerder van het arboretum. Ook nog secretaris van de Nederlandse rododendronvereniging en betrokken bij het Bomenmuseum Gimborn. Theo is een gids met een mening die planten ook portretteert als “lelijk”, om dan even later met een grimas verontschuldigend te mompelen “nou, toch eentje waar ik niet vrolijk van word”.

De tuin, ooit onderdeel van de universiteit Wageningen maar nu met behulp van vrijwilligers volledig op zichzelf aangewezen als stichting, heeft best een indrukwekkende collectie: onder meer met 500 soorten “bijna” de grootste rozencollectie van Europa, of nog 580 soorten rododendrons.

Het arboretum werd vroeger “platgespoten” en kicke op kunstmest, allemaal afgedaan en sinds de sproeistop worden er niet echt meer ziekten opgemerkt. Van de collectie sierappelbomen met zo’n 160 stuks wordt een exemplaar niet gesnoeid, om aan te tonen dat snoeien helemaal niet hoeft om een boom gezond te houden.

“Een arboretum hoeft niet mooi te zijn”, stelt Theo, “maar het mag wel. Wij hebben andere prioriteiten”.

Voor de mooiste rododendronbloei zijn we iets te laat, maar we krijgen wel uitzonderlijke exemplaren te zien. Gids Theo daagt voorzitter Paul uit om de specifieke kenmerken van een rododendron te omschrijven, determinatie is gezien de verscheidenheid niet altijd makkelijk. Beiden zijn het wel meteen eens dat de Nederlandse Standaard namenlijst krioelt van de fouten.

We maken op de Wageningse Berg - een eindmorene vanuit de IJstijd! - voor het eerst kennis met het fenomenale uitzicht op de vallei van de Nederrijn, de Biblebelt en de Betuwe. Op de 40 meter hoge berg zelf waait het bijna nooit, wel langs de bergrand. De waterputten zitten 80 meter diep. De Rijn wordt extra ruimte gegund, om indien nodig vrij buiten de oevers te treden.

De berg heeft niet alleen het “mooiste uitzicht van Nederland”, het hotel de Wageningsche Berg biedt ’s nachts een ongeken- de stilte.

Voorzitter Paul Goetghebeur: “Mijn eerste indrukken van deze reis. Ikzelf start de reis met het vergeten van iets zeer belangrijk: de badge waarmee ik de slagboom van De Sterre kan openen. Maar goed, de slagbomen staan open en ik geraak nog op tijd op de bus. En ik hoor daar dat er zelfs nog iemand is die een tweede badge heeft. Deuh ...

Onderweg zien we in Nederland overal de enorme serres waarin de groenten voor West-Europa worden geteeld.

*Bij de start van ons bezoek aan de eerste tuin in Trompenburg is er nog wat motregen, maar snel komt de zon tevoorschijn en die verdwijnt niet meer. Een mooie plant was *Rhododendron quinquefolium* met blaadjes die mooi per vijf aan het einde van elk takje staan. Een pracht van een plant.*

's Middags genieten we in het tuinrestaurant Flora van een verrukkelijke cheesecake. Zeer lekker. Marnix is zijn rugzak vergeten in de Flora, hij was zo onder de indruk van de cheesecake... maar dat rugzakje wordt nog op tijd teruggebracht en om 13 uur kunnen we tijdig opnieuw vertrekken.

*In de namiddag krijgen we een rondleiding in het arboretum Belmonte waar we veel interessante uitleg krijgen over tal van rododendronsoorten, bijvoorbeeld *Rhododendron augustinii* met zijn superzachte bladeren. 's Avonds krijgen we soep en een warm-koud buffet, met achteraf een enorme hoeveelheid luchtige en zachte dessertjes”.*

dag 2

De evolutie staat nooit stil

De **Botanische Tuinen Universiteit Utrecht** doen verbazen. Door de omvang en de educatieve aanpak. Als eenvoudig voorbeeld de twee naast elkaar gelegen perken met links de planten voor aanmaak van industriële oliën en daarnaast het perk met planten voor eetbare oliën. De Evolutietuin, waar 900 miljoen jaar plantenontwikkeling wordt verteld en gedemonstreerd, is nog maar net afgewerkt. Het parcours in de omvangrijke Evolutietuin eindigt aan het randpad met aan de overkant het voetbalplein van de burens, netjes aangelegd met kunstgras ...

De toch wel indrukwekkende tuinen geven de indruk nog niet vol-

groeid te zijn – of ze zijn te netjes – in een ietwat vreemde ruimere omgeving die eerder op een kantorenpark lijkt. Het is ook net te omvangrijk om in een korte voormiddag te behappen. Maar we zagen alvast eens een oude plantenkoffer door de plantenjagers gebruikt voor het transport op de lange zeereizen.

En als educatief plaatje namen we een foto van het bord: “Botanische etiquette: hoe heurt (sic) het eigenlijk in een botanische tuin?”, met de omschrijving aan welke regels een naamplaatje moet voldoen. Wat blijkt? Daar is helemaal geen standaard voor, dus maken de Nederlanders er zelf maar een etiquette van. Aldus het vakkundige oordeel van de specialisten van onze Vriendenkring.

Alles is met elkaar verbonden

Om de typisch Nederlandse broodjeslunch te verteren is het landgoed **Huis Doorn** een geschikte omgeving. Het was het asielopstrekje van de laatste Duitse ex-keizer Wilhelm II, als vluchteling opgevangen door koningin Wilhelmina. De rozentuin, omzoomd door statige rododendronstruiken, brengt enige afwisseling op het staatsdomein.

In hetzelfde dorp Doorn ligt het **Nationaal Bomenmuseum**

Gimborn, het levenswerk van de Duitse inktfabrikant Max Th. von Gimborn, die er sinds 1924 als hobby bomen verzamelde. Het museum, ooit eigendom van de Universiteit Utrecht, is ook al verzelfstandigd en zelfbedruipend als stichting.

Gids Bert Schalckx trekt onze aandacht naar unieke bomen, maar doorspekt zijn betoog ook met de stelling dat in de natuur alles met alles is verbonden. En de plantenwereld nog vol mysteries zit. Beledigend misschien, maar zeker waar. De positieve ervaring van de Vrienden was dat de man eigenlijk een boek moest schrijven.

De museumtuin gaat tevens prat op een wereldberoemde collectie esdoorns, verbonden aan Piet de Jong, voormalig directeur van de Botanische Tuinen van de Universiteit Utrecht en wereldautoriteit op het gebied van esdoorns. Gids Bert staat stil bij een slangenbastesdoorn – *Acer capillipes* – met groene bast en witte verticale strepen. Even bijzonder zou de variatie zijn met rode stam en witte strepen.

Terwijl we naar de mooie bloemen hoog in de tulpenboom - *Liriodendron* x 'Chapel Hill' – zoeken, geeft gids Bert detailuitleg hoe die boom zaad maakt.

*“Vrijdag trekken we naar Utrecht, onderweg zien we een ooevaar op een paalnest. De botanische tuinen van Utrecht, een terechte meervoudsvorm met de Evolutietuin, de Bamboetuin, de Rotstuin, ... die prachtige afdelingen die eigenlijk apart een bezoekje zouden verdienen. Er is ook een kleine wijngaard, aangelegd met een Vlaams druivenras Roland - *Vitis vinifera* 'Roland', gekregen via Marc Libert van de Plantentuin.*

In de namiddag bezoeken we het Gimborn arboretum, van het oorspronkelijk arboretum gesticht in 1924 blijft er nog 30 hectaren over met 1.400 wilde soorten

en 1.600 cultivars. Onze gids toont ons hét unieke exemplaar in Europa van de plant met de prachtige naam Tsuga ulleungensis die pas beschreven is in 2017. We hebben er ook kennisgemaakt met een kunstwerk van Ylonka van Es die het wortelstelsel van een omgezaagde Picea omorika heeft vrijgemaakt; en ze filmt en fotografeert nu het loskomen van de wortels. Over een paar jaar hoopt ze daarvan een kunstproject te kunnen presenteren.”, vertelt voorzitter Paul.

dag 3

“Planten vervelen nooit”

De moedertuin in **De Hessenhof** staat te blinken, de planten verkopen zichzelf. Hans Kramer die de kwekerij in 1981 begon – op de boerderijgrond van zijn grootvader – weet sinds hij als 20-jarige startte duidelijk wat hij wil. Hij heeft het niet voor plofplanten. Op het eerste gezicht storen de bordjes met aanbevelingen en richtlijnen, maar de Hessenhof wil bij de basis blijven: een behoorlijke collectie vaste planten biologisch opkweken en verkopen. Hessenhof dreigde slachtoffer te worden van zijn succes, maar bleef vasthouden aan zijn principes. Het blijft één van de weinige echt ambachtelijke kwekerijen in Nederland, met officieel bio-certificaat.

Het fundament vormen de ruim 7.000 moederplanten, waarvan er een wisselend aanbod van 3.000 soorten beschikbaar komt. Elk jaar wisselt het assortiment en komen er nieuwe soorten bij. Ook klanten - met onder andere opnieuw Marc Libert - brengen nieuw materiaal aan. “Planten vervelen nooit”, zegt Hans. De vermeerdering is intensief: 40% komt uit zaad, 30% uit stek en nog eens 30% uit afleggers.

Hessenhof heeft geen kweekgeheimen. In de moedertuin schraap je een paar centimeter weg en zie je waar alles om draait op deze oorspronkelijk waterarme zandgrond van de Veluwe, grondwater zit 15 meter diep. De basis voor deze herschepping is bladaarde – het zwarte goud – gemaakt met gevallen blad verzameld in de thuisgemeente Ede. Hoe bladaarde uiteindelijk goede potgrond wordt – waarin alle plantjes worden opgekweekt – lees je in detail op de website van Hessenhof. Zonder turf, zonder kunstmest, zonder bestrijdingsmiddelen.

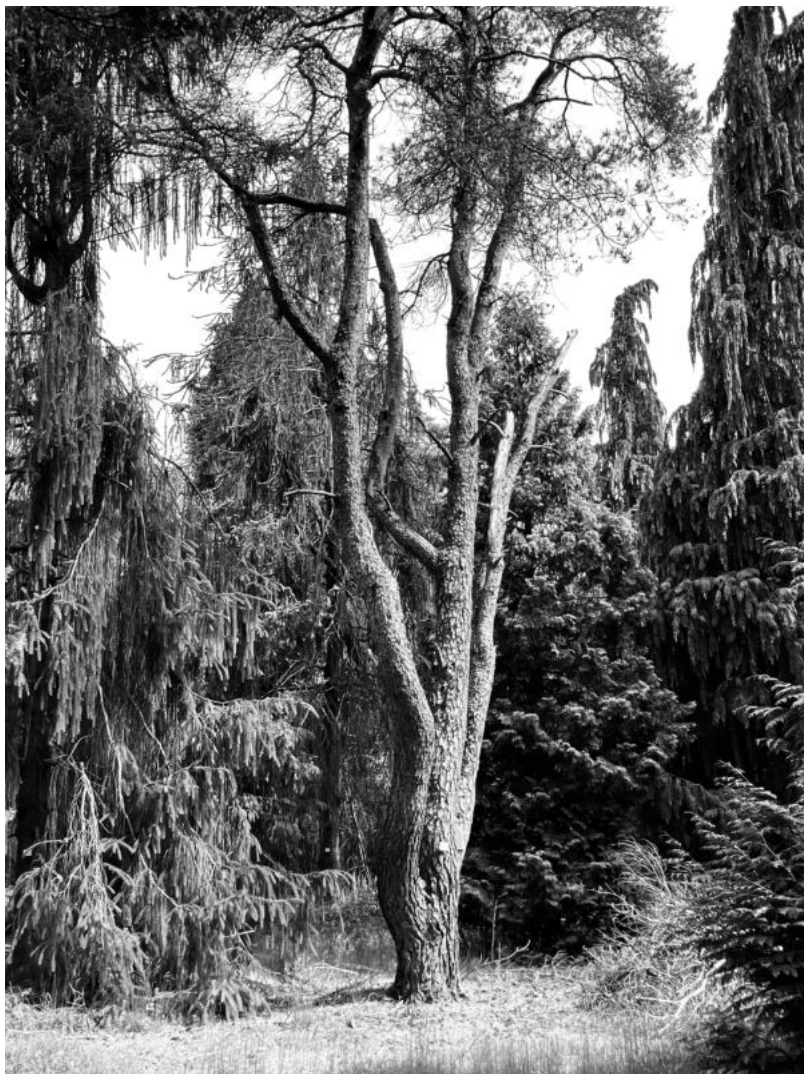
Zelf met zandgrond worstelend dacht ik: zo kan ik het ook. Mocht ik ooit herbeginnen. Er gaat geen blad buiten, maar thuiscompost is helemaal niet de levende potgrond die Hessenhof maakt.

Hans Kramer zet zijn levenswerk inmiddels voort, met sinds jaren de opleiding van internationale stagiaires. Jongeren die thuis veelal zelf een biologische kwekerij willen starten. “De plantenteeltopleidingen hier stellen nu niets meer voor en trekken nog nauwelijks leerlingen”, stelt Hans Kramer.

Tal van Vrienden hebben zich laten charmeren en stappen met plantjes de kwekerij buiten. Een van onze deelnemers wilde graag een Cannabisplant “met zaden aan” kopen. Maar helaas, dat is een eenjarige plant en die valt buiten het assortiment van deze vasteplantenkwekerij...

Koud en warm

Het **Pinetum De Dennenhorst** heeft onder coniferenliefhebbers een historische naam en faam. De nazaten van stichter Henri Dinger, die de collectie begon in de jaren ‘30, proberen het domein duurzaam in stand te houden als een levend natuurmonument.

Pinetum De Dennenhorst - Foto C. Vandewalle

Pijnlijk anekdotisch is de stap die in de jaren '80 werd gezet om heel het domein af te sluiten, met enkel nog een toegang naast de Lunterse Boer. Lunteren ligt dan wel midden de strenggelovige Biblebelt,

reden voor de omheining was onder meer de vernielingen door het stelen van groen tijdens de kersttijd.

Arboreta De Dreijen en Hinkeloord en beeldengalerij Het Depot liggen op wandelafstand van de Wageningse Berg.

Arboretum De Dreijen, bij de oorsprong ook al gelinkt aan de Rijkslandbouwschool Wageningen, heeft opmerkelijke planten staan. Merkwaardig ook omdat een rode esdoorn – *Acer palmatum* ‘Inaba-shidare’ – zonder zorgen staat te bakken in de middagzon, zonder dat de bladeren verbranden. Iets verder verwijderd van het vijverconcert van de brulkikkers staat een trio gele esdoorns – *Acer shirasawanum* ‘Aureum’ – ook in volle zon. Een mooie collectie hosta’s - waaronder een sublieme *Hosta tardiflora* ‘June’ - vertoont nauwelijks sporen van slakkenvraat.

Genoeg geneuzeld, want we ontdekken voor het eerst de epaulettenboom – *Pterostyrax hispidum* – met een mooi meerstammig silhouet en lange, witte trosbloemen. Iets verder krijgt ons aller Linnaeus met borstbeeld en een eigen perk de nodige erkenning.

Werden we van het pinetum niet meteen warm, hier staan – allicht door de afwisselende omgeving – een paar coniferen te schitteren. De blauwe spar – *Picea pungens* ‘Hoopsii’ – heeft een bijna kunstmatige kleuraanblik in het sterke zonlicht.

Een lichte plantenindigestie, in combinatie met de warmte, lijkt toe te slaan. De hitte zorgt 's avonds voor warmteonweders, wat van op het hotelterras ver genoeg weg een mooi spektakel oplevert. Tot

plots aan de horizon wel steekvlammen de lucht lijken in te gaan. Naast de vele verticale en horizontale bliksems. Een inslag boven de Biblebelt in de verte: het einde van de wereld? Tot blijkt dat rechts in ons gezichtsveld er een feestreden moet geweest zijn om wat vuurwerk de lucht in te knallen... Dan maar de dagelijkse drankbon afrekenen zeker.

En passant – Franse uitdrukkingen genoeg bij onze noorderburen - we hopen dat de briljante bedenker van die drankbon een patent heeft aangevraagd onder de categorie hoe kunnen we wereld onnodig nog wat ingewikkelder maken.

“Zaterdag vertrekken we naar Hessenhof, een biologische kwekerij die ook contact heeft met Marc Libert. Onderweg zien we dezelfde ooievaar die net zijn jonkies aan het voederen is. Wauw. Hessenhof is gestart 45 jaar geleden door Hans Kramer die met de jaren zijn job altijd maar leuker vindt. Da's toch ongelooflijk.

Daarna vertrekken we weer naar het pinetum Dennenhorst waar we de jonge scheutjes van Picea orientalis kunnen bewonderen.

Na de lunch ter plaatse in de “Cottage” rijden we naar arboretum De Dreijen waar bijvoorbeeld een reusachtige Cercidiphyllum staat, met één enkele hoofdstam. Vlakbij is het arboretum Hinkeloord, waar ik een prachtige Disanthus cercidifolius kan fotograferen”, vertelt Paul.

dag 4

Schoonheidsfoutje

Een zondagse wandeling brengt ons in het stadscentrum bij de **Hortus botanicus Leiden**. De grachten geven de studentenstad

Hortus botanicus Leiden - Foto C. Vandewalle

charme. Deze oudste botanische tuin van Nederland is nauw verbonden met Philipp Franz von Siebold. Hij heeft verderop zijn **Japanmuseum SieboldHuis**. De meningen over het museum zijn sterk verdeeld.

Arts en botanicus von Siebold heeft in opdracht van de Nederlandse regering veel goeds naar onze contreien gebracht. Alleen had hij de Japanse duizendknoop – Reynoutria japonica – in het thuisland mogen laten; inmiddels uitgegroeid tot allicht de beruchtste invasieve exoot.

De Japanse tuin en de Chinese kruidentuin maken deel uit van de rustgevende omgeving in de hortus. En wie zich echt wil verdiepen in de plantenwereld krijgt in de Systeemtuin meer dan voldoende tekst en uitleg.

En ook hier vervult de tuin tegen het middaguur zijn sociale functie in het Horta Grand Café.

Rijke roomse leven

Op een zucht van de Belgische grens is de laatste bezoekplaats het **Arboretum Oudembosch**. De plaats heeft naast een basiliek als religieuze erfenis uit de kloostertuinen van jezuïeten en broeders het arboretum nagelaten. Omringd door toch wel impressionante gebouwen uit dat rijke roomse leven.

Het arboretum herbergt een aantal mooie collecties, onder meer sierappelen. Even stilgestaan bij een waardig alternatief voor de olijfbom, de sierlijke wilgbladige treurpeer – *Pyrus salicifolia* ‘Pen-

dula'. Andere opmerkelijke verschijningen hier waren de boomhazelaar, of Turkse hazelaar – *Corylus colurna* 'Te-Terra Red' – en de *Tilia* × *europaea* 'Pallida' – omgedoopt tot de Hollandse koningslinde met op een tweede bordje Beatrixboom.

“Zondag reizen we via Leiden en Oudenbosch terug naar Gent. Onderweg zien we weer dezelfde ooievaar, maar het is zondag en de jonkies mogen iets langer blijven slapen.

*Leiden is een prachtige tuin met opnieuw verschillende afdelingen die eigenlijk elk een apart bezoek waard zijn. In de tropische kas heb ik een grote liaan gezien met grote blauwe bloemen, een *Thunbergia laurifolia*. En in de buitentuin, vlak naast een vuilnisbakje een bloeiende *Astelia chathamensis*, een prachtig dingetje.*

*Als afsluiter is er een bezoek aan arboretum Oudenbosch waar we een mooi exemplaar van *xSycoparrotia semidecidua* vinden. Helemaal afsluiten doen we er met een zonnige *Basiliek triple*”, zegt Paul.*

Mee met de tijd

De arboretums – zeker Leiden en Utrecht – nemen hun educatieve rol ter harte. Andere proberen hun eeuwenoude nalatenschap niet verloren te laten gaan. En houden als stichting blijkbaar stand door vrijwilligerswerk, gedeeltelijk als eventlocatie – trouwerijen met ter plekke gebakken pizza's.

Onkruid laten staan is geen vloeken meer in de spreekwoordelijke kerk. Niet alles hoeft netjes afgeboord te blijven. Gemaaid gras mag blijven liggen, naast houtwallen of stukken bomen; liefst niet netjes gestapeld.

Het aanbod was veelal te groot en te breed om binnen het beperkte tijdsbestek te ontdekken. De begeleiding door gidsen werd dan ook zeker ten zeerste geapprecieerd door veel van de Vrienden.

Nederland leverde alvast een – niet te vergeten – koffer aan mooie tuinherinneringen op. Naast de fijne gesprekken en ontmoetingen tussen de Vrienden. En geef toe, er moet nog altijd iets te ontdekken blijven. Waar dat volgend jaar heen zou kunnen leiden: no idea...

“Woorden van dank, om te beginnen voor chauffeur Peter die ons op een zeer vloeiende wijze heeft rondgereden. Zeer vriendelijk en een zeer goede verteller. In universitaire woorden: geslaagd met de grootste onderscheiding. En dan bijna vanzelfsprekend, onze twee begeleidsters die ons op perfecte wijze met de glimlach doorheen alle problemen hebben gewalst: Gerda en Anne-Laure. Nou seg hartstikke bedankt hoor!”, besluit voorzitter Paul.

Philippe Van Wassenhove

Thema rondleidingen

eerste zondag van de maand

De rondleidingen zijn gratis, vooraf aanmelden is wel verplicht.

Dit kan op <https://www.gum.gent/nl/event>

We starten om 10 uur aan de ingang van het GUM en ronden af omstreeks 12 uur.

5 oktober: Planten met een duister kantje

Planten zijn overal om ons heen en fleuren ons dagelijks leven op. Maar wist je dat er achter die schitterende bladeren en bloemen ook een mysterieuze en zelfs duistere wereld schuilgaat? Stel je voor: planten die geheimen hebben over oorlogen, uitbuiting, verslaving en moord! Tijdens deze spannende ontdekkingsstocht gaan we op zoek naar de ware criminelen van het plantenrijk. Maar wacht even, misschien zijn ze wel onschuldige slachtoffers? Bereid je voor op een geheimzinnig avontuur, waarbij we de duistere kant van planten ontrafelen en de verborgen verhalen tot leven brengen!

2 november: Kerkhofblommen

Er is zoveel meer dan chrysanten. De herfst is nu volop ingetreden. Bladeren verkleuren, vruchten worden verspreid en enkele late bloeiers herinneren aan de zomer. Wij hebben oog voor die planten die, vaak in steen gebeiteld, onze kerkhoven sieren. En hebben planten ook niet een plaats in volksgeloof en rituelen? Wij vertellen het u graag op deze laatste zondagse rondleiding van het jaar.

De Vrienden van de Plantentuin Gent

Voorzitter: Paul Goetghebeur tel. 09 264 50 55

Secretaris: Ferdinand Cobbaut tel. 0497 84 88 82,

Penningmeester / verantw. Ledenadmin.:

Christ Vanhuyse tel. 0477 36 96 37

Bestuursleden: Wim Keppens, Hilde Mortier,

Gerda Postelmans, Karel Reusens, Filip Smagghe

Leden ex officio: Chantal Dugardin, Hortulana Plantentuin,

Kenneth Bauters, collectiebeheerder plantentuin

Contacteer het bestuur: vriendenptg@gmail.com

www.gum.gent/nl/vrienden-van-de-plantentuin

Bankrekening: IBAN- BE21 0011 1921 5403 / BIC- GEBA BE BB

Driemaandelijks tijdschrift

Jaargang 44, nr 3 - september 2025 ISSN 0777- 8821

Redacteur: Paul Goetghebeur. *Lay-out:* Christine Vandewalle

Aan de samenstelling van dit nummer hebben meegewerkt:

Kenneth Bauters, Paul Goetghebeur, Kristel Keppens, Gerda

Postelmans, Christine Vandewalle, Philippe Van Wassenhove

Een welgemeende dank gaat ook uit naar medewerkers die zorgden dat het verschijnen van het vorige nummer mogelijk werd gemaakt.

© De Vrienden van de Plantentuin Gent, 2025.

Overname van artikels is alleen mogelijk ná schriftelijke toestemming van de redacteur.

Artikels verschijnen onder de verantwoordelijkheid van de auteur.

Lid worden van de Vrienden van de Plantentuin Gent

Neem deel aan leerrijke, plant-aardige activiteiten.

Bezoek gratis het Gents Universiteitsmuseum. (*)

Ontvang 4x per jaar dit tijdschrift vol informatie over planten en tuinen.

Lidgeld voor één jaar :

Lid 15 euro

Steunend lid 25 euro

Meerjarig lidmaatschap

Een meerjarig lidmaatschap is mogelijk (inflatie-bestendig!) onder de voorwaarden hieronder beschreven (warm aanbevolen).

Lid, 5 jaar 75 euro

Steunend lid, 5 jaar 125 euro

Lidmaatschap voor het leven (vanaf 50 jaar)

Lid voor het leven 350 euro

Steunend lid voor het leven 550 euro

Te betalen op rekening **BE21 0011 1921 5403** van de Vrienden van de Plantentuin Gent, p/a Duifhuisstraat 38, 9000 Gent, met als vermelding: 'lidgeld 2025' en 'naam van het lid'.

() Om jouw recht op gratis toegang te kunnen verifiëren, heeft het GUM beperkte inzage in de namenlijst van onze leden, enkel in het kader van dit aanbod. Wil je niet dat we jouw naam doorgegeven? Laat het dan weten via mail naar **vriendenptg@gmail.com**.*

De rondleidingen en kinderactiviteiten zijn gratis, vooraf aanmelden op <https://www.gum.gent/nl/event> is wel verplicht. We starten om 10u, aan de ingang van het GUM en ronden af omstreeks 12u. tenzij anders vermeld.

Zondag 07/09 Gratis rondleiding start om 10.00u:

Waarden en gasten

Zondag 21/09 Tour de Gand VI

wordt uitgesteld (zie p. 4)

Zondag 05/10 Gratis rondleiding start om 10.00u:

Planten met een duister kantje

Zondag 02/11 Gratis rondleiding start om 10.00u:

Kerkhofblommen

Zaterdag 06/12 Algemene ledenvergadering 14.30u.

De klaverzuringfamilie

PB-PP B-3/6124
België - Belgique

Driemaandelijks
tijdschrift
Jaargang 44 - nr 3
september 2025
ISSN- 0777 - 8821
V. U.
Paul Goetghebeur
K.L. Ledeganckstr. 35
9000 Gent
Afgiftekantoor
Gent I
Erkenningsnummer
P 608175